

II. SVRHOVITOST VJEŽBI ZA GLAS

Vježbe za glas u radu s glasovim profesionalcima – da ili ne?, dvojba je to koji put umjetnika, pa Peter Brook govoreći u predgovoru knjige pedagoginje C. Berry *Voice and the Actor* (1997), postavlja pitanje: «Ne bi li bilo dovoljno vjerovati prirodi i raditi po instinktu?», jer, ako je govor dio cjeline, ne bi trebalo odvojiti zvuk riječi od njihova živog konteksta. Pedagozi glasa i fonetičari to pitanje ne postavljaju na taj način. Znamo da je napor koji očekuje pjevački glas i scenski glumački glas i efektivno drukčiji od ležernog razgovora. Scenski govor ne smije predstavljati napor, vikanje niti biti spontan. Stoga su kondicijske vježbe za glas iznikle iz različitih tradicija, istočnih i zapadnih. Neke su više usmjerene na inicijacijski vid, na pojačanje subglotičkog tlaka (akcentna metoda), neke vježbe pokreta više na opuštanje (Qi gong), opuštanje i ekspresiju pokreta pri govoru (vježbe C. Berry), a fonetske vježbe za glas i izgovor ujedinjuju inicijacijski i fonacijski dio proizvodnje glasa. Svrha je fonetskih vježbi da glas bude oslobođen od napora, da se ne čuje ni tzv. tehnika, ali ni neuvježban glas. U stručnim udrugama može se čuti i mišljenje da su upravo svrhovite vježbe glasa ono što nedostaje u logopedskom radu, pa je i važna tema kongresa međunarodnoga društva logopeda i fonijatara (*International Association of Logopedics and Phoniatrics* – IALP). Primjerice, kongresi IALP 1998., 2001. god. bili su značajno vezani uz vježbe glasa i njihovu učinkovitost. Naglasilo se da je potrebna objektivna procjena i usporedba između različitih metoda. Stoga je i jedna od pragmatičkih svrha ovoga priručnika o njezi glasa, učiniti most između svih stručnjaka koji se bave pedagogijom, estetikom i patologijom glasa. U ortofonskom smislu, fonetika se znanstveno bavi estetikom glasa, tj. proučava narav ugone glasa u slušnom dojmu i zvučnim osobinama, a u praktičkom smislu skrbi i o eufoniji glasa (što znači da je usmjerena i na proizvodnju ugodnoga glasa i umjetničkim doživljajima govora). Fonetske vježbe usmjerene na eufoničnost glasa uključuju i tjelesnost, jer je inicijacijski dio nužno vezan uz fonacijski dio proizvodnje glasa, na sličan način na koji se umjetnički scenski govor vezuje uz estetiku tjelesnoga pokreta. Paralingvistički čimbenici umjetničkoga glasa traže svoje primjerene tjelesne znakove. Njega glasa podrazumijeva da je nužan interdisciplinarni pristup koji uvažava znanstvena istraživanja, stručna načela i metode između srodnih struka kako bi pristup njezi glasa bio što učinkovitiji.

Znanstven pristup, s jedne strane, objašnjava fiziološke, anatomske odnose i funkcioniranje glasa i tjelesnosti (opširnije u Varošaneć-Škarić, 2005), a opet, mora biti dvosmjerna splav koja će razumljivim pristupom na znanstvenim temeljima prenijeti potrebno znanje i dati valjane upute za što bolje korištenje glasa vokalnim profesionalcima. Kao stručnjaci fonetičari, naglašavamo da je za glas vokalnih profesionalaca nužan pripremljen glas za scensko pjevanje i

govor, a da se pri tome ne smije uočavati napor glasa vokalnog profesionalca. Da, to zvuči pomalo paradoksalno: u govoru se ne smije čuti vikanje, a s druge strane, tvrdimo da scenski glas nije spontan nego da se uvježbava. Razlika je to između amatera i profesionalca. Često se čuje i od samih vokalnih profesionalaca da umjetnički glas treba biti prirodan, slobodan. Odmah treba reći da je takav pristup potpuno impresionistički te da je takvom pojednostavljenom pristupu suprotstavljen paradoks o profesionalnom uvježbanom glasu. Naime, da bi glas zvučao dovoljno snažno i prirodno, ovisno o organskim određenostima i vokalnim zahtjevima, treba proći dugotrajno uvježbavanje i fonetsku njegu glasa i izgovora. Jasno je, stoga, da nije posve lagan put do ishoda toga naravnoga glasa, kao što nagovještava impresionistički pristup. Nerijetko se glumcima kaže da oni samo trebaju osjećati i da će iz njihovih organa izaći dobar glas. S tim se možemo složiti, uz pretpostavku da svako osjećanje određene tjelesne i vokalne pojavnosti treba naučiti nadzirati uz vodstvo stručnjaka, vokalnih pedagoga i fonetičara tijekom učenja. U umjetnosti je osjetilnost određeni transfer oblikovanja slikovitih stanja u govoru ili pjevanju, a svakoj osjetilnosti prethode razložne upute, koje ujedno objašnjavaju funkcioniranje određene pojavnosti. Jedino se tako neće stvoriti pogrešne navike u korištenju umjetničkoga ili nekog drugog profesionalnog glasa. Naravno je da bi s glumcima tijekom školovanja i tijekom profesionalnoga rada uz različite tjelesne fizičke vježbe (kao što su gimnastika, ples, mačevanje, joga i sl.), trebalo, uz pomoć stručnjaka fonetičara, skrbiti i o kulturi glasa, dikcije, da usvoje terapijske vježbe i vježbe zagrijavanja glasa. Kultura glasa uključuje sve tri sastavnice profesionalne njege tj. tjelesnu, glasovu i govornu, što, uz fonetičare, podupiru i ostali vrsni pedagozi glasa, primjerice Lessac (1997).

I vrsni se praktičari, kao Stanislavski (1989, npr. pojam *djelatne mašte*) i Lessac (1997), slažu s tim da umjetnici, osim osnovnoga tehničkoga znanja, moraju moći razumjeti i organske mehanizme fizičkim iskustvom osjeta, osjećanja i tako ih fizički osjećajući, i primijeniti. Treba kultivirati osjetljivost percepcije i s namjerom produbljivati svijest o profesionalnom radu. Rad na svjesnosti o emocionalnom i spoznavanju osobnosti, ne treba izdvojiti od rada na glasu i govoru. Parafrazirajući Stanislavskog, koji je zasigurno produbio spoznaje o svjesnosti glumačkoga poziva, mogli bismo reći da sve to zajedno jest onaj «rad glumca na sebi».

Dakle, profesionalni glumci trebaju usvojiti znanje o svom vokalnom mehanizmu i o tome kako zaštititi svoj glas od oštećenja pri izvedbi zahtjevnijih vokalnih dijelova u glumi ili pak pjevanju (Emerich i sur., 2005). Stoga je glumački glas u središtu mnogih znanstvenih istraživanja: primjerice onih o procjeni perceptivnih dimenzija fonetskih kategorija postavljanja glasa i zvučnih osobina timbra glasa prije i poslije vježbi za glas i izgovor

(Varošanec-Škarić, 2003a), evaluaciji profila raspona glasa u zadržanoj fonaciji i za vrijeme čitanja dramskih tekstova u studijskim uvjetima i na pozornici (Emerich i sur., 2005), usporedbe akustičkih osobina glumačkih glasova prije i poslije izvedbe predstave (Ferrone i sur., 2004). Analiziraju se rezultati mnogobrojnih upitnika usmjerenih prema vokalnim navikama i vokalnoj njezi, higijeni, primjerice pjevačkih glasova (Tepe i sur. 2002, Varošanec-Škarić 2008). Istražuju se učinci: glumačkih i neglumačkih glasova u govoru (Varošanec-Škarić, 2003a), kod slučajnog uzorka studenata (Vintturi i sur., 2001), fiziološki učinci vježbi zagrijavanja na pjevački glas (Elliot i sur., 1995), učinci vježbi na glasovu kvalitetu i na zvučne osobine (Amir i sur., 2005). Takva istraživanja imaju i pragmatičku svrhu, ukazivanjem na objektivne parametre koji obavještavaju o trenutačnom stanju glasa, te upućivanjem na moguće patološke vrijednosti dobivene objektivnim mjerenjima zvučnih osobina glasa.

Brojni su vokalni pedagozi objavljivali stručne knjige iz područja glumačkoga glasa i govora s vježbama, a preporučujemo za opširnije upoznavanje radove autora i pedagoga čiji su priručnici prvotno izdani već pedesetih i šezdesetih godina, primjerice Turnera (2000) i Lessaca (1997), kasnije radove Berry (1975, 1988, 1997, 2001, 2008) te Jonesa (1996).

II.1. Svrha i učinkovitost fonetskih terapijskih metoda u vježbanju glasa

Fonetske vježbe za glas i izgovor osmišljene su s jedne strane kao terapijske, u radu s disfoničnim i gluhačkim glasovima (Škarić, 1987), te, nadalje, kao vježbe ugrijavanja i pojačanja umjetničkih glasova (Varošanec-Škarić, 1999). Fonetičari, suvremeni pedagozi retorike rade na glasu:

1. zbog prevencije
2. u funkciji komunikacije
3. ekspresije
4. estetike (Škarić, 1987).

Fonetičari rade na funkcionalnoj rehabilitaciji fonacije, terapijskim metodama kod disfonija da se ne bi dalje oštećivao glas, da se usvoji zaštitna fonacija, da se funkcionalnom i učinkovitom terapijom (posebno oblikovanim vježbama) postigne primjeren glas ovisno o okolnostima poremećaja glasove kvalitete. U radu sa zdravim i umjetničkim glasom pridružuje se i rad na ekspresiji i estetici glasa.

Prvo ćemo se osvrnuti na učinkovitost isključivo terapijske akcentne metode (AM), koju je prvotno osmislio danski fonetičar govorni terapeut, Svend Smith, tridesetih godina 20. stoljeća. Zanimljivo je da su na njegovu holističku metodu utjecali ritmovi bubnjeva zapadne Afrike združeni s pjevanjem Josephine Baker koja je upravo tada svojim nastupima u Europi, pa tako i u